

بررسی میزان آگاهی اجتماعی و احساس مسئولیت‌پذیری شهری ساکنان شهر فیض‌آباد

پوهنمل امام محمد ساعی

نویسنده

دپارتمنت جامعه‌شناسی، پوهنځی علوم اجتماعی، پوهنتون بدخشان

نشانی برقی

0009-00056206-4143

نشانی ارکاید

نامزد پوهنیار محمد ظاهر دانش

نویسنده

دپارتمنت جامعه‌شناسی، پوهنځی علوم اجتماعی، پوهنتون بدخشان،

نشانی برقی

:0009-0002-2535-1854

نشانی ارکاید

چکیده

تمرکز گزینش مسکن در مراکز ولایت‌ها و گسترش شهرنشینی با ورود پیرامونی‌ها و روستاییان به مراکز شهرها، یکی از معضلات کلان در روزگار کنونی محسوب می‌شود. وقتی که در شهرها بافتارهای جمعیتی با ارزش‌های شهری و روستایی عجین می‌شود، ممکن ناهنجارهایی نسبت به مسئولیت‌پذیری اجتماعی و آگاهی‌های شهروندان تازه‌وارد و تضادهای و شکاف‌های فرهنگی نیز به‌جود بیاید. این تحقیق به‌هدف بررسی میزان آگاهی‌های اجتماعی، رضاکارانه و مسئولیت‌های شهروندی و شهری ساکنان شهر فیض‌آباد طراحی شده است. این تحقیق با روش توصیفی-پیمایشی صورت گرفته است. داشتن آگاهی‌های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی در رابطه به وظایف و مسئولیت‌هایی شهری؛ از قبیل حفاظت از اماکن و منابع عمومی، مشارکت در محافل و مراسم اجتماعی، رعایت نظافت و پاکی مکان‌های عام‌المنفعه، صرفه‌جویی در استفاده از امکانات و دارایی جامعه، همکاری و شرکت در فعالیت‌های رضاکارانه و بدون امتیاز مادی مواردی اند، که در این مقاله به‌بررسی گرفته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که شهروندان شهر فیض‌آباد به‌خصوص قشر آموزش دیده، موارد فوق را وجایب اجتماعی و شهری خویش می‌دانند، درحالی که میان سطح تعهدات عملی و آگاهی اجتماعی شهروندان شکاف و فاصله‌ای به ملاحظه می‌رسد.

کلید واژه‌ها: آگاهی اجتماعی، مسئولیت‌شناسی اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، ساکنان شهر

فیض‌آباد

Investigating the level of social awareness and sense of urban responsibility among residents of Faizabad City

Author Imam Mohammad Saeed
Email
Orcid Sociology, Social Sciences, Badakhshan University,

Author Mohammad Zaher Danush
Email
Orcid Sociology, Social Sciences, Badakhshan University,

Abstract

The concentration of housing choices in provincial centers and the expansion of urbanization with the entry of peripheral and rural people into city centers is considered one of the major problems in the present day. When population contexts are mixed with urban and rural values in cities, anomalies in social responsibility and awareness of newly arrived citizens, as well as cultural conflicts and gaps, may also arise. This study was designed to investigate the level of social, voluntary awareness, and civic and urban responsibilities of residents of Faizabad city. Having moral, legal, and social awareness regarding urban duties and responsibilities; such as protecting public places and resources, participating in social gatherings and ceremonies, observing cleanliness and tidiness of public places, thrift in using community facilities and assets, cooperation and participation in voluntary activities without material benefits are the issues that have been examined in this article. The findings of the research show that the citizens of Faizabad city, especially the educated class, consider the above as their social and urban responsibilities. This research was conducted using a descriptive-survey method. The statistical population was the entire population of Faizabad city and was estimated to be (people) based on the Cochran formula and a questionnaire was distributed to them.

Keywords: Social awareness, social responsibility, responsibility, residents of Faizabad city

مقدمه

تمرکز مسکن‌گزینی در مراکز ولایات، توسعه‌ی ساخت و سازهای شهری و گسترش مناطق مسکونی، همراه با مهاجرت گسترده روستاییان به مراکز شهری، یکی از چالش‌های بزرگ اجتماعی امروز به‌شمار می‌رود. ترکیب جمعیت‌های گوناگون با فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و باورهای متفاوت در یک شهر، هرچند فرصتی برای تعامل ایجاد می‌کند، اما در عین حال می‌تواند عامل بروز مشکلات و نابسامانی‌های اجتماعی باشد. بدین‌لحاظ جامعه‌شناسان همواره به مطالعه‌ی این گونه مباحث علاقه‌منداند. در گذشته تمام مشکلات جامعه را از زاویه‌ی اقتصاد نگاه می‌کردند، اما امروزه در مطالعات زندگی شهری مسایلی چون: مسوولیت‌ها، وظایف فرهنگی، اجتماعی و حقوقی از موضوعات و مفاهیم مهم ادبیات شهر، شهرنشینی و توسعه‌ی شهری محسوب می‌شوند. امروزه شهرنشینی بیشتر با مفاهیم فرهنگی و معنوی بیشتر گره خورده‌است. به عبارت دیگر، سطح فرهنگی بودن، مدنیت و فضیلت‌مندی یک جامعه‌ی شهری را بیشتر با ملاک‌های مشارکت در امور عامه، رضاکاری، مسوولیت‌پذیری اجتماعی و همکاری با نهادهای دولتی در راستای بهداشت عمومی، نظافت خیابان‌ها، تفریح گاه‌ها، حفاظت از ساحات سبز و حراست از منابع عمومی می‌سنجند. حتا توسعه‌ی اقتصادی بدون نگرش‌های فوق به آسانی محقق نمی‌شود.

اگر چه در پیوند به شهرها دو دیدگاه وجود دارد: شماری شهرها را مرکز تمدن، کانون فضیلت مدنی و همزیستی مسالمت‌آمیز دانسته که همه‌ی فعالیت‌های خلاقانه و پویایی‌های انسانی در این کانون‌ها رویده است، ولی گروهی دیگر از اهالی نظر، شهرها را مراکز سوزان، خشونت‌بار، پر از جنایات سازمان‌یافته و جماعت‌های پرخاشگری می‌دانند، که در یک خلاء اعتماد نسبت به یکدیگر به‌سر برده و در فساد و تباهی شناوراند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۶۰۴-۶۰۵). حتا در چهار دهه‌ی قرن بیستم تفکر غالب در مطالعات شهری این بود، که زندگی و زیست‌محیط‌های شهری سبب انزوای اجتماعی و خودبیگانگی‌های عمیق می‌گردد. اگرچه شهرها در راستای منزوی ساختن و حاشیه‌ای شدن آدمیان در برخی موارد نقش دارند، اما این امر قطعی نیست (شارع‌پور، ۱۳۹۵: ۱۹۴-۱۹۵). این نگرشی بود که بیشتر مکتب شیکاگو مطرح می‌کرد. ویژگی‌های جامعه‌شهری را این مکتب جدایی و انزوای گروه‌های انسانی از یکدیگر می‌دانست، که مسبب انحرافات، جرم، جنایات و بزهکاری می‌گردد (دیکنز، ۱۳۷۷: ۱۴۱).

صرف‌نظر از مقایسه‌ی دیدگاه‌های ایجابی و سلبی، در واقع شهر و شهرنشینی با لازمه‌هایی که دارد، از قبیل مسوولیت‌پذیری و مشارکت در امور اداره شهری و سهم گرفتن در توسعه‌ی آن؛ فضای تنوع، تغییر، نوگرایی، تکثر، همزیستی و تجمع جمعیت‌ها محسوب می‌شود (شکوهی، ۱۳۷۲: ۱۱۳). لهذا در چنین حالتی، اگر فرهنگ شهری و مسوولیت‌پذیری‌های شهروندی رعایت نشود، شهر شأن

اجتماعی و جاذبه‌های خویش را از دست می‌دهد و برنامه‌ریزان رسمی دولتی بدون همکاری شهروندان قادر به اداره همه امور شهر نخواهند شد.

بهداشت شهر، نظافت جاده‌ها و ساحات مختلف آن وظیفه‌ی مشترک اداره‌های شهرداری و مردم محسوب می‌شود. هرگونه شکاف و جوفی میان حکومت و مردم در حوزه زندگی شهری و مسئولیت‌های شهروندی، روند شهرنشینی را به اختلال و انفعال روبه‌رو کرده و صورت و ماهیت شهر را ناهموار و ناهنجار می‌سازد. پس از یک‌طرف وظیفه‌ی مسئولین است، که آگاهی‌های عمومی را در زمینه‌ی مشارکت و سهم‌گیری مردم در امور خیریه و عامه افزایش داده و همواره برای بلند بردن سطح دانش عمومی شهری شهروندان برنامه‌هایی دوام‌داری داشته باشند، از جانب دیگر، شهروندان فعال، همیشه در تلاش شناخت مسئولیت‌های اجتماعی و فرهنگی خویش در قبال شهر و خانه‌ی خوش هستند. چون نگرش، بینش و دانش ماست که به شهر زیبایی و کشش و جاذبه می‌بخشد. به عبارت دیگر شهر در اندیشه‌ی ما جاری است. پس یافتن راه‌حل‌های مناسب برای رفع مشکلات شهری، ترویج فرهنگ همکاری، فعالیت‌های روشنگرانه و رضاکارانه از طریق آموزش‌های اجتماعی و بلندبردن آگاهی‌های مردم نسبت به ارزش‌های شهروندی و مفهوم شهرنشینی، مهم‌ترین عناصری‌اند، که بایست جهت بهبود شهر بر آن‌ها تمرکز شود.

تبیین مسأله

امروزه مطابق نارم‌ها و فارم‌ها شهری زیستن، هنری است، که شهروندان ناگزیراند خود را با آن همسو نمایند. عدم همسویی و هم‌نوایی با ارزش‌ها، هنجارها و قواعد فرهنگی شهری در دنیای کنونی مسأله‌ساز شده و نابسامانی‌هایی را در پی داشته و دارد، که کارشناسان امور شهری و اجتماعی تمام عنایت خویش را معطوف این مسایل در بطن شهرها کرده‌اند. برای رفع معضلات شهری و تربیه‌ی شهروندان مسئولیت‌پذیر، راه‌های زیادی از سوی مشاوران و برنامه‌ریزان اجتماعی و شهری طرح شده است.

طرح‌های یاد شده بیشتر معطوف به کاهش آلودگی‌های شهری، تامین نظافت شهرها، حفاظت از دارایی‌های عامه و بهداشت اماکن عمومی بوده که از مسایل داغ زیست محیطی - اجتماعی جوامع شهری‌اند. مسایل یادشده، از مشکلات و چالش‌های قابل تمرکز در اکثریت شهرهایی است، که دستکم در مسیر توسعه و انکشاف قرار گرفته‌اند، که بدخشان امروزی هم از آن‌ها مستثنا نیست.

حتا علل اصلی توسعه‌ی نیافتگی، شکست در مسیر توسعه و عقب‌ماندگی‌های اقتصادی و اجتماعی در یک جامعه ریشه در مسئولیت‌گریزی اجتماعی و هنجارستیزی فرهنگی شهروندان دارد (نجاتی حسینی، ۱۳۹۱: ۴۹). چون معضلات و مسئولیت‌شناسی و پذیرش آن از سوی شهروندان بیشتر جنبه‌ی اجتماعی و معنوی دارد، جز از طریق الگوهای نرم‌افزاری و معرفی زیر امکان‌پذیری نیست:

دانش شهروندی: آموزش شهروندی به‌منظور تعالی، تقویت و توسعه‌ی اطلاعات و شناخت، آگاهی و داده‌های راهبردی که می‌تواند در خدمت شهروندان قرار گیرد و دانش جامعه را افزایش دهد (شارع‌پور، شعبانی، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۶۲).

بینش شهروندی: تقویت و توسعه‌ی آموزش‌هایی که دوراندیشی، ژرف‌نگری، دیدجامع و آرمان‌گرایی و حتا واقع‌بینی را با آرمان‌گرایی در ذهنیت شهروندان جمع و ایجاد می‌کند (همان، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۶۳).

منش شهروندی: توسعه، تقویت و ترویج آموزه‌های شهروندی برای درک، فهم و نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مهارت‌هایی مانند؛ مسوولیت‌شناسی، انعطاف‌پذیری، انتقادپذیری، همدیگرفهمی، انصاف، جلوگیری از پیش‌داوری، صرفه‌جویی، وفاداری، وجدان و طهارت‌کاری که بتوانند زمینه‌ی همیاری و همکاری را میان شهروندان فراهم کنند (همان، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۶۵).

کنش شهروندی: تقویت و تحکیم هنجارها و ارزش‌هایی که رعایت آن‌ها جنبه‌های انتظامی، انضباطی، قانون‌مندی و قاعده‌پسندی در شهر دارند، نیز می‌توانند در راستای رفتارها و کنش‌های اجتماعی و شهری شهروندان کمک فراوان کنند. همان، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۷۰).

تقویت و تحکیم آموزه‌ها و مهارت‌های فوق می‌توانند در بعد اجتماعی شهروندان را کمک کنند، در جهت اهداف و برنامه‌های شهری همسو با دولت شده و برای تحقق آن‌ها بسترسازی کرده و حسن روابط را میان گروه‌های مختلف و حکومت تعالی و تداوم بخشند:

در بعد فرهنگی می‌تواند انگیزه شود تا شهروندان از میراث‌های فرهنگی، تاریخی، دارایی‌ها و منابع عمومی جامعه و سرزمین خویش حراست کنند، در نظافت و تنظیف شهرها، خیابان‌ها و تفریح‌گاه‌ها مسوولانه مشارکت کنند؛

در بعد اقتصادی می‌تواند تحرک مثبتی شود، تا شهروندان صرفه‌جویی نمایند، در استفاده از امکانات و دارایی‌های عمومی ول‌خرجی نکنند، مالیات و صرفیه‌های خویش و عواض شهری را به اسرع وقت بپردازند؛

در بعد سیاسی به شهروندان قابلیت و توانایی می‌بخشد تا نظریات اصلاحی بدهند و گاه اگر نیاز شود نکت‌گیری‌های سازنده نسبت به برخی اعمال و رفتارهای حکومت نمایند (شارع‌پور، شعبانی، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۸۲).

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی: میزان آگاهی و احساس مسوولیت‌پذیری اجتماعی ساکنان شهر فیض‌آباد در چه سطح است؟

پرسش‌های فرعی

۱. آیا شهروندان شهر فیض‌آباد حفظ، حراست و جلوگیری از تخریب اماکن عامه، تفریح‌گاه‌ها و منابع عمومی را مسوولیت خود می‌دانند؟
۲. آیا باشندگان شهر فیض‌آباد به فعالیت‌های مجانی و رضاکارانه اهمیت می‌دهند؟
۳. باشندگاه شهر فیض‌آباد پاکي و تنظیف شهر را تنها وظیفه شهرداری می‌دانند و یا از انباشت کثافات در مکان‌های غیر مجاز جلوگیری می‌کنند؟
۴. آیا شهروندان شهر فیض‌آباد تمایل به مشارکت در محافل و مراسم خوشی و غم دیگران دارند؟

اهمیت تحقیق

سنجش و تشخیص میزان آگاهی‌های اجتماعی، مسوولیت‌پذیری شهری و شهروندی امری است، که می‌تواند برنامه‌ریزان اجتماعی را در راستای نظم، انضباط و توسعه‌ی شهری کمک کند. وقتی که ارزش‌ها و فرهنگ شهری در یک زیست‌مان اجتماعی نهادینه می‌شود، بستر انکشاف و نوسازی را در محیط شهر تسریع و تسهیل می‌کنند.

اعتلای آگاهی‌های اجتماعی و فرهنگی نسبت به حوزه‌ی عمومی و امور جمعی، از بار مسوولیت مدیران، گردانندگان و مسوولان شهری کاسته و مسوولیت‌ها را بین دولت و ملت می‌تواند تقسیم کند. این‌ها مواردی اند، که ضرورت و اهمیت این تحقیق را محتوم می‌کند.

این تحقیق بیشتر از همه و پیشتر از همه، به سنجش میزان و سطح مسوولیت‌پذیری اجتماعی و آگاهی‌های شهری و مدنی شهروندان شهر فیض‌آباد می‌پردازد. اهمیت تحقیق نیز در اینجا نهفته است، که تازمانی یک جامعه شهروندان مسوولیت‌پذیر، صرفه‌جو، متعهد به رضاکاری، فعال در امور اجتماعی و مشترک در بهبود، بهداشت و بهسازی شهری نداشته باشد، آن جامعه به چالش‌های جدی روبه‌رو خواهد شد. جهت سنجش و درک آگاهی‌های شهروندان در امور اجتماعی و برنامه‌ریزی دقیق در راستای رفع نقیصه‌های غالب در شهر، برنامه‌ریزان و کارگزاران نیاز به شناخت سطح احساس مسوولیت‌پذیری و میزان درک اجتماعی شهروندان دارند. بدین لحاظ این تحقیق می‌تواند کمک کند تا سطح مدنیت و میزان دانش شهری و باورهای شهرنشینان شهر فیض‌آباد را بیشتر شناخته و برنامه‌ریزی‌های شهری آینده طبق نیازهای شهروندان طراحی و تحقق یابد.

اهداف تحقیق

هدف اصلی: بررسی آگاهی‌ها و احساس مسوولیت‌پذیری اجتماعی شهروندان شهر فیض‌آباد
هدف کلی این تحقیق است، که به‌صورت جزئی اهداف زیر را احتوا می‌کند:

اهداف فرعی

۱. بررسی آگاهی و احساس مسوولیت‌شناسی شهروندان در رابطه به اماکن، تفریح‌گاه‌ها و منابع عمومی؛

۲. بررسی میزان اهمیت دادن شهروندان به کارهای رضاکارانه و بدون امتیاز مادی؛

۳. بررسی میزان مسوولیت‌شناسی شهروندان نسبت به مشارکت در تنظیف، نظم شهری؛ و جلوگیری از انباشت بی‌جای کثافات در ساحات غیزمجاز شهری؛

۴. بررسی میزان تمایل شهروندان به مشارکت در محافل خوشی و غم دیگران.

پیشینه‌ی تحقیق

پیشینه‌ی تجربی تحقیق

مسوولیت‌شناسی اجتماعی و پذیرش آن دو مساله‌ای اند، که یکی بدون دیگر ناپسند و ناتمام می‌ماند. این دو مساله امروزه مهم‌ترین ضرورت‌های فردی و اجتماعی مسوولان حکومتی، شهروندان و جامعه و حوزه‌ی عمومی محسوب می‌شوند. در گذشته مردم به این عقیده بودند، که سواى دارایی‌ها و مملوکات خصوصی خویش، در قبال حفظ و حراست زیست‌محیط اجتماعی، طبیعی و دارایی‌های عامه مسوولیتی ندارند. ولی امروز همه می‌دانند که اداره، تنظیم و تنظیف زیست‌مان‌های اجتماعی و فرهنگى بدون همکارى شهروندان، جامعه و اداره‌های شهری دشوار است. خلاصه‌ای از تحقیقاتی که تلايم و ترابط با موضوع تحقیق هذا دارد، در زیر به معرفی گرفته شده است.

شیانی و فاطمی‌نیا در سال ۱۳۸۸ بالای شهروندان بالاتر از ۱۶ سال شهر تهران تحقیقی انجام داده و به این نتیجه دست یافتند، که بیشترین آگاهی‌های اجتماعی و شهروندی اهالی تهران در زمینه‌ی فعالیت‌های فرهنگی است، اما در رابطه به آگاهی‌های سیاسی آگاهی‌های تهران نشینان کمتر و محافظه‌کارانه دریافت شده است. همچنان در ابعاد دیگر، سطح آگاهی‌های حقوقی و اجتماعی بلند، ولی تعهدات پایین. در حقیقت شکافی بین آگاهی‌های حقوقی و تعهدات اجتماعی در میان پاسخ‌دهنده‌ها وجود داشته است.

دهقانیان و شکور در سال ۱۳۹۰ بالای شهروندان بالاتر از ۱۶ سال شهرستان جهرم استان فارس ایران تحقیقی را اجرا کردند و به نتایج زیر دست یافتند: افرادی که به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده‌اند، از وضعیت شهروندی نارضا بودند، در شناخت تعهدات و مسوولیت‌های شهروندی نسبتاً سهل‌انگار بوده و فرهنگ شهری را رعایت نمی‌کنند و میان تحصیلات و آگاهی شهروندی رابطه‌ی معناداری وجود داشته و دارد. دکتر محمد اجزا شکوهی در سال ۱۳۹۲ در محله‌ی هاشمیه‌ی مشهد تحقیق انجام داد تا عامل تأثیرگذار بر مشارکت، تأثیر درک شهروندان را از خدمات شهری بر میزان مشارکت

آنان مورد سنجش قرار دهد. به‌اساس یافته‌های این تحقیق رابطه‌ی معناداری بین درک شهروندان از مسایل و مکلفیت‌های شهروندی و مشارکت در فعالیت‌های شهری وجود داشته است. به‌عبارت دیگر درک و فهم بیشتر شهروندان می‌تواند سبب مشارکت و همکاری شهروندان در امور شهری و اجتماعی و برنامه‌ریزی‌ها شود.

شارع پور و مریم شعبانی در سال ۱۳۹۵ شهروندان بالای ۱۸ سال شهر ساری را مورد مطالعه قرار دادند، یافته‌ها نشان می‌دهند که آگاهی اجتماعی در بعد کمک برای داشتن یک شهرپویا و پرجاذبه، مراقبت از تأسیسات و نهادهای عامه، میزان بالایی را نشان می‌دهد. در بعد فرهنگی حفظ زبان محلی و هویت فرهنگی و تاریخی سطح متوسط را نشان می‌دهد. در بعد آگاهی‌های اقتصادی، مانند تمایل به: پرداخت عوارض شهری، تأدیه‌ی مالیات سطح متوسط و پایین را نشان می‌دهد. همین‌گونه درصد متوسطی از تمایل به‌چگونگی گزینش نمایندگان و میزان آگاهی شهروندان را در این زمینه نشان می‌دهد.

ایمانیان و اسکافی در سال ۱۳۸۵ بالای جوانان ۱۸-۳۰ ساله‌ی شهر مشهد تحقیقی انجام دادند، که یافته‌های آن نشان می‌دهد که میزان آگاهی‌های اجتماعی مردان در این ناحیه نسبت به زنان فزون‌تر بوده است.

بهبود وضعیت خانوار و پایگاه مادی و اقتصادی فرد، آگاهی اجتماعی آن‌ها افزایش یافته‌است. مهم‌ترین متغیر اثرگذار بر آگاهی، شرکت در انتخابات بوده‌است، که دیگر فعالیت‌ها مانند مشارکت در امور اجتماعی و شهری را نیز توانسته احتوا کند. به‌عبارت دیگر کسانی که در انتخابات شرکت می‌کنند، آگاهی اجتماعی برای مشارکت در دیگر شئون اجتماعی را دارند.

روش تحقیق

هر تحقیق با توجه به موضوع و ماهیت خود، نیازمند روشی است، در این تحقیق از روش توصیفی پیمایشی استفاده شده است. بخش نظری تحقیق با استفاده از اسناد و منابع کتاب‌خانه‌ای نگاشته شده است، ولی در بخش میدانی آن پرسش‌نامه برای افراد بالای ۱۸ سال توزیع گردیده و اطلاعات جمع‌آوری شده‌است. بعد از جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS داده‌ها تجزیه، تحلیل و در فرجام بسط و شرح آماری داده شده است.

ادبیات نظری تحقیق:

۱- دوره‌های باستان و میانه

اگرچه نخستین جوانه‌ها و نطفه‌های تمدن بشری و شهرنشینی به‌لحاظ تاریخی به گستره‌ی مدنیت‌های شرقی خاصاً به‌حوزه‌ی بین‌النهرین (عراق امروزی) مصر باستان و اطراف دریای سند مربوط می‌شود، که ۳۵۰۰ سال پیش از میلاد در اطراف دره‌های رود نیل شکل گرفته‌است. ولی بعدها به یونان و روم منتقل می‌شود و در نگرش‌های مردم سالارانه‌ی دولت‌شهرهای یونان به‌ویژه آتن بیشتر بسط و به‌روزرسانی می‌شود (کشاوری، ۲۰۰۱: ۲۰۸).

به‌هر روی، مساله‌ی شهر، وظیفه‌شناسی و مسوولیت‌های اجتماعی، مدنی و شهری شهرنشینان پیشینه و پیشانی بلندی دارد. این پدیده از دوره‌ی افلاطون بدین سو موضوع نظریه‌پردازی و گفتمان جدی بوده است. افلاطون در دولت‌شهرها «پلیس‌ها» شهروندان را به سه دسته، طلامنشان، نقره‌صفات و فولادمزاجان تقسیم می‌کرد، ولی برای هر دسته مسوولیت‌های مختلفی را بر می‌شمرد. به‌عبارت دیگر، از دید افلاطون سه طبقه‌ی زمام‌داران، پاس‌داران و تولیدکنندگان هر یک به ترتیب دارای فضایل مدنی و اجتماعی ویژه و منحصر به خود اند: زمام‌داران را وی به خردمندی متصف می‌کند و پاس‌داران را به شجاعت و تولیدکنندگان را به خویشتن‌داری که هر کدام مسوولیت‌های اجتماعی و فردی خویش را در جامعه دارا می‌باشند (۱۳۹۱: ۴۹-۵۰). مدینه فاضله از مفاهیم مهمی است، که افلاطون در کتاب جمهور مطرح کرده است. موضوع فرمان‌برداری و فرمان‌روایی در جامعه‌ی آرمانی افلاطون جایگاه بلندی دارد. وی شهروند را عنصر اساسی در شکل‌گیری دولت دانسته و فضیلت‌مندی و فرهیختگی جامعه توجه‌اش معطوف است. همچنان وی بر وجود وحدت و کثرت در زندگی شهری نیز تمرکز می‌کند، قانون‌گرایی و وظیفه‌شناسی را که امروزه از ارزش‌های اصیل شهری است، بر آن‌ها تأکید می‌نماید (افلاطون، ۱۳۸۴: ۲۱۹، ۲۲۱). همین‌گونه ارسطو ساکنان دولت‌شهر را به طبقات پایین، بالا و میانه تقسیم می‌کرد و طبقه‌ی میانه را درخور رهبری و سروری جامعه می‌دانست. وی نه‌تنها در حوزه‌ی سیاست، بل در گستره‌ی ارزش‌های اخلاقی در پی کشف، شناسایی و معرفی حدود اوسط از میان پایین و بالا و یا افراط و تفریط بود (پولادی، ۱۳۹۱: ۷۵). شهرها برای ساکنان یونان محل تجمع، همایش، دادخواهی و حق‌طلبی بود، که گردآمده و روی مسایل و مشکلات خویش به گفت‌وگو می‌پرداختند (شارع‌پور، ۱۳۹۵: ۱۶۷). به هر اندازه که درک و فهم افراد و گروه‌های یک جامعه نسبت به مفاهیم چون؛ شهر، حقوق شهروندی، تعهد انسانی، همدیگرپذیری، صرفه‌جویی، فرهنگ شهری، دارایی‌های عامه، مدیریت شهری، بهداشت عمومی، مسوولیت‌های مدنی و اجتماعی خویش گسترده‌تر و بیش‌تر شود، مسوولیت‌پذیری آن‌ها نیز افزایش می‌یابد.

به همین شیوه در ادوار مختلف و حتا در قرون وسطی بحث مسئولیت‌پذیری و تکلیف‌شناسی شهروندان در برابر خداوند و زعما که ظل و ذیل او محسوب می‌شدند، به زبان کلام مطرح و معرفی می‌گردید.

۲- دوره‌ی جدید و معاصر

با ظهور اندیشمندان چون: جان لاک، تامس هابز و ژان ژاک رسو در قرن‌های ۱۷ و ۱۸ نگرش‌های تکلیف‌محوری که در قرون وسطی از سوی ارباب کلیسا القاء و تلقین می‌شد، مورد نقادی‌های جدی قرار گرفته و پنجره‌های تازه‌ای در رابطه به مسئولیت‌ها، حقوق و انتخاب‌های انسان گشوده شد. پس از آن از قراردادهای اجتماعی و حق‌محوری مطرح گردیده و دولت مصنوع و مخلوق بشری قلمداد می‌شود (پولادی، ۱۳۹۱: ۴۹، ۵۴، ۱۱۱). نظریه‌های سه دانشمند فوق در شکل‌گیری بسا تحولات مدنی و انقلاب‌های اجتماعی نقش داشته است. اندیشه‌های اجتماعی سه متفکر نام‌برده انگیزه‌ای شد برای شکل‌گیری انقلاب کبیر فرانسه که با شعارهای آزادی، برابری و برادری توأم شده و دامن حاکمیت ناعادلانه و ستم گسترده‌ی سلطنتی را در فرانسه برچیده و حتا الهام‌بخش شمار زیادی از کشورهای دیگر حوزه‌ی اروپا شد (کاستلز و دیویدسون، ۲۰۰۰: ۳۴). به همین ترتیب در قرن بیست و یکم و دنیای معاصر مفهوم شهرنشینی، حقوق و ظایف اجتماعی متقابل شهروندان و شهریان اهمیت و موضوعیت جدی‌تر یافته و حتا مصداق بیشتری پیدا کرد و شهروند به همه افراد بومی و غیربومی به‌دور از هرگونه نژاد، قوم، کیش و آیینی که تعلق می‌داشتند، اطلاق شده و همه از حقوق اجتماعی، مسئولیت‌ها و امتیازات برابری برخوردار گردیدند (شارع‌پور، ۱۳۹۵: ۱۶۳). در کل نظریه‌هایی که معطوف به شهر و روستا بوده‌است، از سوی اندیشمندان مختلفی مطرح شده است:

ابن خلدون خاستگاه شهرنشینی و زیستمان‌های شهری را بادیه‌نشینی دانسته و بادیه‌نشینی را گهواره و بستر اصلی و مقدم بر شهرنشینی می‌داند. به باور وی ویژگی‌های اصلی فرهنگ و ثقافت بادیه‌نشینی عصبیت، غرور و برخورد‌های عاطفی بوده است، اما وقتی که اهالی بادیه وارد شهرها می‌شوند، این خصلت را با نرم‌مزاجی و بی‌تفاوتی تعویض می‌نمایند (نیک‌خلق، ۱۳۹۱: ۳۵). ابن خلدون شهر را بیش‌تر با ویژگی‌های فرهنگی چون: معیشت‌اندیشی، راحت‌طلبی و تجمل‌گرایی مشخص کرده و آن دارای طرز معیشت منحصر به‌فرد، آداب، رسوم، سیاست، مدیریت و صنایع، تفنن و پوشش‌های درخورخود می‌داند (آرمکی‌زاده، ۱۳۹۳: ۲۹۲). روی‌هم‌رفته باوجود تفاوت‌های زندگی شهری و روستایی، شباهت‌ها و مشترکات میان این دو سبک زندگی وجود دارد. از جانب دیگر امروز رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بسیاری از مرزهای شهر و روستا را از میان برداشته است. باوجود همه مشترکات و مفترقات، ورود سیل آسا و مهاجرت‌های روستایی‌ها به شهرها

چالش و تنش‌های فرهنگی و اجتماعی فراوانی را به‌وجود می‌آورد، که نیاز به برنامه‌ریزی شهری و اسکان مرتب و آموزش‌های شهروندی را الزام می‌نماید (ربانی، ۱۳۸۱: ۳۵). دورکیم جامعه را به گونه‌ی ماشین‌وار و اندام‌وار تقسیم می‌کند، که منظور وی از اندام‌وار جامعه‌ی شهری است و از جامعه‌ی میکانیکی همان جامعه‌ی روستایی است. ویژگی‌هایی، که برای جامعه‌ی شهری بر می‌شمرد: همبستگی عقلانی، تفکیک وظایف، تقسیم کار و پیوندها بر پایه خرد بیش‌تر استوار است. اما جامعه روستایی بر عکس موارد یاد شده می‌باشد. فردیناند تونیس اندیشمند آلمانی هم بحث «گزل‌شافت و گمنشافت» را مطرح می‌کند، که در زبان فارسی به جامعه معنوی و صوری ترجمه شده است (ساروخانی، ۱۳۸۴: ۵۵-۵۷). تقسیم‌بندی وی تقریباً شباهت‌های به تقسیم‌بندی دورکیم دارد. لویس ویرث شهرنشینی را به منزله‌ی سبک از زندگی در برابر زندگی روستایی مورد مطالعه قرار می‌دهد، که به سه ویژگی بارز از شهر می‌رسد: انزوا، تراکم و کثرت جمعیت و بی‌سامانی و روابط ناهمگون اجتماعی، که البته در هر کدام این نظریه‌ها به گونه‌ی بدبینانه به پدیده شهر و زندگی شهری نگریسته شده است. (آلن‌وارد، ۱۳۸۷: ۱۳۹). تالکوت پارسونز شهروندی را با عناصر و سازمانیهایی برخوردار از حقوق برابر، زندگی در فضای بدون تبعیض و تعصب دانسته می‌گوید: همه اقشار، گروه‌ها و افراد باید از تعهدات اجتماعی، اصول حقوقی، وظایف و مسوولیت‌های جمعی و فردی خویش در قبال یکدیگر آگاه باشند. این آگاهی فرصت‌های همزیستی، احترام متقابل و دیگر ارزش‌ها را فراهم می‌کند (حاج‌زاد، منصوری، ۱۳۹۲: ۶۲). هابرماس بدین باور است، که شهروندی بیش‌تر ناشی از تفکیک و تمایز حوزه‌ی اقتصادی-سیاسی و شکل‌گیری حوزه‌ی جدیدی به‌نام حوزه‌ی عمومی است. تنها در حوزه‌ی عمومی و جامعه‌ی مدنی است، که شهروندی محقق می‌شود. برای بارور شدن هرچه بیش‌تر جامعه و تحقق ارزش‌های شهروندی و مسوولیت‌پذیری اجتماعی باید حوزه‌ی عمومی را گسترش داده، سرمایه‌گذاری و تمرکز جدی‌تر بر آن نماییم. چون تصمیم‌گیری‌ها در این حوزه است، که خصلت جمعی و ماهیت مشارکتی به‌خود اختیار کرده و هر فرد و گروه فرصت‌های گزینش‌گری، مسوولیت‌شناسی و مسوولیت‌پذیری پیدا می‌کند. در حوزه‌ی عمومی و جامعه‌ی مدنی مشارکت فعالانه‌ی شهروندان از طریق نهادها، انجمن‌ها و ساختارهای اجتماعی به‌صورت گروهی انجام می‌شود، که از این طریق آگاهی‌های شهروندی نیز تعالی، تکامل یافته و به یک‌دیگر تسری می‌یابد (حاج‌زاد، منصوری، ۱۳۹۲: ۶۲-۶۳). وی حوزه عمومی را بستر شکل‌گیری اراده‌ی عقلانی می‌داند، که مشوق و محرک اصلی کنش‌ها و فعالیت‌های جمعی است (هال، ۱۳۸: ۶). به عبارت دیگر، شهروندان

(۱) گزل‌شافت (جامعه معنوی) که دارای ویژگی‌های آتی است: اراده اندام‌وار، ارتباط عمقی، کوچکی، امتداد تاریخی و انسجام تام.

(۲) گمنشافت (جامعه صوری) که دارای وسعت ارتباطات، اراده اندیشیده، گمنامی و ارتباط سطحی.

مسوولیت‌شناس نه تنها به خود، بل به جامعه‌ی خویش و دیگران می‌اندیشند. وظیفه‌ی شهروند خوب این است، که اگر می‌بیند که نابیناه و چاه است، خاموشی را گناه دانسته و به راهنمایی و هدایت دیگران می‌پردازد (سروش، ۱۳۸۴: ۱۴-۱۵). بنابراین، شهر همان‌گونه که مسوولیت‌هایی را متوجه افراد می‌سازد، امتیازاتی مانند: خلاقیت، پویایی، شکوفایی، تحرک اجتماعی، جابه‌جایی شغلی، امکانات و فرصت‌های متنوع تحصیلی، دسترسی به خدمات صحتی و تفریحی در بطن شهر بیش‌تر وجود دارد (کوبن، ۱۳۹۱: ۳۶۴). در کل شهروند مسوولیت‌پذیر و وظیفه‌شناس همیشه از کنش‌ها و فعالیت‌هایی، که به جامعه و منابع عمومی مضر تمام می‌شود، خودداری می‌کند، تکثیر آگاهی‌های اجتماعی مفید و راهنمایی دیگران را وظیفه‌ی انسانی و اخلاقی خویش می‌داند. با توجه به چارچوب‌ها و ادبیاتی که تا این‌جا حول مسوولیت‌های اجتماعی و شهروندی شهرنشینان مطرح شد، مدل ذیل را شکل می‌دهیم:

وضاحت مفاهیم و شرح و سنجش متغیرهای تحقیق

مسوولیت‌های شهری و اجتماعی:

سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری که از سوی مدیران اتخاذ و به اجر نهاده می‌شود، بیش‌تر به هدف ایجاد روابط بهینه و سازنده میان شهروندان و مدیران و اداره‌های شهری است. منظور از این برنامه‌ریزی‌ها شناسایی مسوولیت‌های دو جانبه‌ی مسوولان و شهروندان است. پاره‌ای از این مسوولیت‌ها به موجب قانون صراحت پیدا می‌کند و بخش دیگری آن جنبه اخلاقی دارد، که واجبه‌ها و لازمه‌های عصر مدرن در اجرای آن‌ها مشارکت دو سویه‌ی حکومت‌ها و مردم را اقتضا می‌کند. به عبارت دیگر، وظائف و مسوولیت‌های شهروندی به یک‌سری تعهدات اجتماعی، اخلاقی و قانونی اطلاق می‌شود، که شهروندان را گاهی به موجب قانون و گاهی هم به سبب حکم وجدان و اخلاق ملزم انجام می‌کند، از سوی دیگر، حکومت موظف است که سازمان‌ها، نهادها و ساختارهایی را برای حمایت و تضمین از این روند تاسیس و تالیف نماید تا اهداف و مسوولیت‌های شهروندی با سهولت محقق شود. همچنان میزان آگاهی‌های ذهنی و عینی شهروندان در راستای مسوولیت‌پذیری اجتماعی، مدنی و شهری شان امر مهمی است، که باید این تلاطم و توازن برای تحصیل این مأمول‌ها ایجاد شود (شارع‌پور، ۱۳۹۵: ۶۶). در این بخش تحقیق تلاش می‌شود متغیرها بیش‌تر جنبه‌ی عملیاتی به خود گرفته و از حالت انتزاعی و ذهنی جنبه‌ی عینی و عملی یافته و بیش‌تر ملموس شوند:

جدول شماره (1) فرایند عینیت بخشی و عملیاتی سازی متغیر آگاهی از مسوولیت شناسی اجتماعی شهروندان			
متغیرها	ابعاد	مؤلفه‌ها	پرسش‌ها
آگاهی از مسوولیت پذیری های اجتماعی و شهری در بعد بهداشت عمومی	بهداشت اجتماعی و عمومی	تلاش برای حفظ پاکی و جلوگیری از آلوده شدن زیست محیط اجتماعی	✓ کثافات و زباله‌ها را من در زباله دانی های می اندازم. ✓ در مکان های عمومی قضای حاجت نمی کنم. ✓ نصور و یا فیلتر سگ رتم را در خبابان عمومی نمی اندازم. ✓ وقتی به تفریگاه می روم، کثافات پس از میله و تفریح را در محیط های سبز نمی اندازم.
آگاهی از مسوولیت ها و فعالیت های اجتماعی و مشارکت در امور عمومی	اجتماعی- مشارکتی	تمایل به مشارکت در فعالیت های رضا کارانه، امور عمومی، شاد و غم دیگران	✓ من آمده هستم در حشر نهال غرض نهال برای زیبایی شهر شرکت کنم. ✓ من در حشر پاک کاری زباله ها از شهر شرکت می کنم ✓ تلاش می کنم در مراسم خیر و شر همسایه ها حضور پیدا کنم.

✓ به عیادت مریضان می‌روم. ✓ من در جشن‌ها و سایر مراسم اجتماعی شرکت و همکاری می‌کنم. ✓ تلاش می‌کنم در جنازه همشریان حضور یافته و غم‌شریکی نمایم.			
✓ من جلوی ضایعات آب‌های بهداشتی شهری را گرفته و در استفاده‌ی آن صرفه‌جویی می‌کنم ✓ من صرفه‌ی برق و آب خویش را به اسرع وقت به مراجع مربوط می‌پردازم. ✓ من از تخریب اماکن عمومی مانند پارک‌ها، ساحات سبز و جاده‌ها جلوگیری می‌کنم. ✓ حفاظت از منابع عمومی و شهری را مانند	تمایل به صرفه‌جویی و پرداخت عوارض شهری	اقتصادی - مالی	آگاهی از مسئولیت‌های اقتصادی - اجتماعی

دارایی‌های شخصی‌ام می‌دانم.			
✓ با وجود تفاوت دیدگاه‌ها، من با هر فرد جامعه همکار و دوست می‌باشم. ✓ در روزهای عید به خانه‌ی همه همسایه‌های مان به‌دور از هرگونه قضاوت می‌روم. ✓ من شما را با لباس و سلیقه‌ی خودتان دوست دارم.	احترام به دیدگاه‌ها دیگران	فرهنگی	آگاهی از مسوولیت‌شناسی اجتماعی- فرهنگی

شرح آماری داده‌ها:

جامعه آماری در این تحقیق شهروندان شهر فیض آباد بوده که اقشار مختلف مشمول این تحقیق بوده است، اما نتیجه نشان می‌دهد که رابطه‌ی معناداری بین میزان تحصیلات و آگاهی‌های اجتماعی، مسوولیت‌پذیری اجتماعی وجود داشته‌است. هرچند تعهد اجتماعی و آگاهی اجتماعی می‌توانسته متقاطع و غیرموازی حرکت کنند. ۵۹/۳ درصد تحصیلات شان در سطح کارشناسی بوده و ۱۱/۱ درصد کارشناسی ارشد، ۳/۷ درصد متوسط، ۵/۶ فارغ چهارده و ۲۰/۴ درصد از صنف دوازده فارغ گردیده‌اند. کسانی که سطح تحصیلی شان بین کارشناسی ارشد و دوازده بوده‌است، در رابطه به گزاره‌های زیر، نظراین گروه‌های تحصیلی سنجیده شده‌است:

«شهر ما خانه ماست» «من نظافت و پاکی خیابان‌ها را مرعات می‌کنم» «من صرفیه‌ی آب و برق خویش را بدون تعلل می‌پردازم» «من در حشر پاک کاری خیابان‌های شهر شرکت می‌کنم» و «من از منابع و دارایی‌های عمومی محافظت می‌نمایم»

به‌ترتیب: ۶ تن کارشناس ارشد (۱۱/۱٪) در پاسخ به سوالات مختلف گزینه‌ی کاملاً موافق را انتخاب کرده‌اند.

سی و دو نفر (۵۹/۳٪) شرکت‌کننده‌ها سند کارشناسی داشته‌اند، که به استثنای ۱ تن، دیگران همه گزینه‌ی فوق را انتخاب کرده‌اند. همچنین ۳ تن (۵/۶٪) از پاسخ‌دهنده‌ها فارغ صنف چهارده بوده‌اند، که گزینه‌ی کاملاً موافق را انتخاب کرده‌اند. از ۱۱ تن (۲۰/۴٪) فراغت‌یافته‌ی صنف

دوازده ۴ تن آن‌ها گزینه‌ی نسبتاً موافق را انتخاب کرده و بقیه گزینه‌ی کاملاً موافق را، این ارزیابی نشان می‌دهد، که میان تحصیلات و سطح آگاهی اجتماعی از مسوولیت‌های شهری و مدنی رابطه‌ی معناداری وجود داشته‌است. چون هیچ‌یک از افرادی که مدرک کارشناسی ارشد داشته‌اند، مخالفتی نسبت به گزاره‌های فوق، از خود نشان نداده‌اند، همچنان از ۳۲ تن افرادی که سند کارشناسی به دست داشته‌اند، تنها یک تن گزینه‌ی نسبتاً موافقم را انتخاب کرده‌است. بدین شکل، هرچه سطح تحصیلی افراد پایین‌تر می‌شود، تعداد افراد مخالف گزاره‌های فوق بیشتر به چشم می‌خورد. از چهارتن که سطح تحصیلی متوسط داشته‌اند، ۲ فرد آن گزینه نسبتاً موافق را گزیده‌اند، که این خود آگاهی پایین اجتماعی و مردود بودن آن‌ها را به نمایش می‌نهد.

نتایج و یافته‌ها

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است، که میزان آگاهی اجتماعی شهروندان شهر فیض در بسا موارد در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد، اما در سطح عملی تعهدات کمتری وجود دارد، که از منابع عمومی محافظت صورت گیرد، در استفاده از دارایی‌های اجتماعی صرفه جویی صورت گیرد و از ول‌خرجی و کم توجهی در استفاده منابع اجتماعی احتراز نمایند. ، هفتاد و پنج عشایره ۷۵.۹ درصد از مصاحبه شونده‌ها نظافت و پاکی شهر را وظیفه‌ی همه شهروندان دانسته، شرکت در سور و ماتم دیگران را واجبه و لازمه‌ی زندگی جمعی تعریف کرده و گزینه‌ی کاملاً موافق را انتخاب کرده‌اند. به‌صورت مصداقی پاسخ‌دهنده‌ها چنین گفته‌اند: کثافات را در زباله دانی‌های شهر می‌اندازیم. کثافات را در مکان‌های سیاحتی و تفریحی رها نمی‌کنیم، نظافت خیابان‌ها و امکان تفریحی را رعایت می‌کنم. اما در ساحه‌ی عملی چندان تعهدی در رابطه به مسوولیت‌های فوق نشان نداده‌اند. این خود فاصله و شکاف عمیقی بین آرمان‌ها و واقعیت‌های زندگی شهری را درشهر فیض آبا نشان می‌دهد.

هفتاد و چهار عشایره یک ۷۴/۱ درصد از جمعیت پاسخ‌دهنده با انتخاب گزینه‌ی کاملاً موافقم گفته‌اند: نظافت و پاکی شهر به‌مسوولیت‌پذیری اجتماعی و شهری ساکنان شهر ارتباط مستقیم دارد. به‌صورت عینی‌تر و ریزتر آن‌ها چنین ابراز نظر کرده‌اند: در حشر غرس نهال، پاک کاری زباله‌های شهر و مراسم شادی و غم همسایه‌ها شرکت می‌کنم. در این امر هم، معمولاً ملاحظه شده‌است، که در فعالیت‌های مجانی و رضاکارانه حضور ذهنی و زبانی مردم نسبت به حضور فیزیکی و واقعی شان کمتر بوده است.

شصت و پنج عشایره پنج درصد (۶۵/۵) شرکت کننده‌ها با گزینش گزینه‌ی کاملاً موافقم، نگاه‌داری اموال و منابع عمومی و تحویل صرفیه برق و آب را به وقت معینه و مناسب آن، ناشی از احساس مسوولیت‌پذیری اجتماعی شهروندان دانسته‌اند. این دسته به‌صورت انضمامی و واقعی موارد

زیر را مسوولیت‌های هر شهروند خوانده‌اند: گرفتن جلو ضایعات آب، پرداخت صرفیه برق و آب به اسرع وقت به مراجع مربوط و نگهداری از دارایی‌ها، آثار تاریخی و اماکن عمومی مهم‌ترین مسوولیت‌های شهری و مدنی ساکنان شهر محسوب می‌شود.

در رابطه به حفظ و نگهداری دارایی‌های عمومی، پرداخت صرفیه برق و آب هم مسوولیت‌پذیری ذهنی و کلامی شهروندان بیشتر از اقدامات عملی شان دیده شده است.

هشتاد و هشت عشاریه نه درصد (88.9) از جمعیت پرسش‌شونده احترام به تفاوت‌ها و سلیقه‌های فردی و اجتماعی را یکی اصل‌های مهم زندگی و همزیستی در شهرها دانسته‌اند. این درحالی‌ست، که باوجود تنگ‌رنگی‌ها و تشابهات و مشترکات فراوان، تنوع و تفاوت‌های اجتماعی در عالم واقع در جامعه‌ی بدخشان در سطحی‌ترین لایه‌ها قابل تحمل نبوده و نیست. برای نمونه اگر فردی بالباس متفاوت مشاهده شود، حتما جلب توجه کرده و زیر زربین اجتماع قرار می‌گیرد.

جدول شماره (2) نمایش یافته‌های میدانی براساس فیصدی و آمار						
متغیرها	سوالات	فراوانی، درصد معتبر و درصد تجمعی	کاملاً موافق	موافق	تأجیدی	مخال ف
آگاهی از بهداشت عمومی و اجتماعی	من کثافات را در زیاله دانی‌ها می‌اندازم.	فراوانی	41	10	3	0
	نظافت خیابان‌ها و اماکن تفریحی را رعایت می‌کنم.	درصد معتبر	75.9	18.5	5.6	0
	در محیط‌های باز و میدانی قضای حاجت نمی‌کنم	درصد تجمعی	100.0	24.1	5.6	0
	تلاش برای حفظ پاکی و جلوگیری از آلوده شدن زیست محیط اجتماعی					
فعالیت‌های اجتماعی و مشارکت در امور عمومی	من در حشر غرس‌نهال، پاک‌کاری زیاله‌های شهر و مراسم شاد و غم همسایه‌ها و کلیه فعالیت‌های رضاکارانه شرکت می‌کنم.	فراوانی	40	8	2	3
		درصد معتبر	74.1	14.8	3.7	5.6
		درصد تجمعی	74.1	88.9	92.6	98.1
	تمایل به مشارکت در فعالیت‌های رضاکارانه، امور عمومی و شادی و غم دیگران					
آگاهی از مسوولیت‌های اقتصادی - اجتماعی	من جلو ضایعات آب را گرفته، صرفیه برق و آب خویش را به‌اسرع وقت به مراجع مربوط می‌پردازم. حفظ دارایی‌های عامه برایم مهم است.	فراوانی	۳۷	۸	۷	۱
		درصد معتبر	۶۵/۵	۱۴/۸	۱۳/۰	۱/۹
		درصد تجمعی	۱۰۰/۰	۳۱/۵	۱۶/۷	۱/۹
	تمایل به صرفه‌جویی، پرداخت عوارض و هزینه‌های شهری					
آگاهی از مسوولیت‌های فرهنگی - اجتماعی	من به تفاوت دیدگاه‌ها و سلیقه‌ها احترام می‌گذارم، از منابع عامه و اماکن عمومی حفاظت می‌کنم. دارایی‌های عامه برایم به اندازه دارایی‌های شخصی‌ام مهم است.	فراوانی	48	۵	1	0
		درصد معتبر	88.9	9.3	1.9	0
		درصد تجمعی	100.0	11.1	1.9	0
	احترام به دیدگاه‌ها، سلیقه‌های و تفاوت‌های اجتماعی					

نتیجه‌گیری

در نتیجه‌ی تحقیق‌ها، دریافتیم که میزان آگاهی اجتماعی و مسئولیت‌پذیری شهری شهروندان فیض‌آباد در رابطه به‌مسئولیت‌های مدنی و شهری خویش نسبتاً بلند بوده‌است، اما از این‌که بهداشت عمومی شهر، نگهداری از منابع و اموال عامه، ایده‌ی مشارکت در مراسم و مناسک عمومی و تحویل صرفیه‌ی آب و برق و کلیه مسئولیت‌های اجتماعی که کمتر در عمل اجرا می‌شوند، ناشی از علل و عوامل زیر می‌شوند:

عدم موازنه و تعادل آگاهی‌های اجتماعی شهروندان با تعهد اجتماعی، جابه‌جایی‌های گسترده روستایی‌ها به محیط شهری، سهل‌انگاری و معافیت، نبود ابزارهای انگیزنده به‌سوی همزیستی و همکاری‌های اجتماعی بین دولت و ملت، نبود نهادهایی که فرهنگ شهرنشینی و مسئولیت‌های شهری را تدریس و ترویج بکند، سبب شده‌است، تا شکافی بین ذهن و عین شهروندان به‌وجود بیاید.

این جوف و فاصله‌ی آرمان و واقعیت سبب همه‌آلودگی و عدم رعایت بهداشت شهری و مسئولیت‌گریزی اجتماعی شهروندان گردیده‌است. نظر همه پرسش‌شونده‌ها در رابطه به گزاره‌ی «شهر ما خانه ماست» کاملاً موافق بوده‌است، که ۱۰۰ درصد میزان آگاهی این دسته را نشان می‌دهد، اما در ساحت تعهدات عملی چنین نبوده‌است. همچنان در رابطه به رضاکاری و فعالیت‌های اجتماعی‌ای، مانند کمک به دیگران، شرکت در حشرهای پاکاری تفریح‌گاه‌ها، خیابان‌ها و ساحات عمومی ۸۸/۹ درصد موافق کامل بوده‌اند، اما در هنگام چنین مراسم و برنامه‌هایی، حضور شهروندان به اندازه نظرشان پر رنگ مشاهده نشده‌است. به عبارت دیگر جوف بزرگی میان فرهنگ آرمانی و فرهنگ موجود و واقعی جامعه‌ی فیض‌آباد وجود داشته‌است.

پیشنهادهای

۱- افزایش برنامه‌های آگاهی دهی اجتماعی:

پیش‌نهاد می‌شود نهادهای دولتی و شهرداری با همکاری رسانه‌های محلی و موسسات فرهنگی، برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌دهی را در زمینه‌ی مسئولیت‌ها، رعایت بهداشت عمومی و حفاظت از منابع شهری برگزار نمایند.

۲- برگزاری همایش‌های آموزشی برای شهروندان:

برگزاری دوره‌های همایش‌های منظم در محلات مختلف شهر فیض‌آباد می‌تواند سطح آگاهی و مسئولیت‌پذیری شهروندان را نسبت به رعایت قوانین شهری، استفاده درست از منابع و مشارکت در امور اجتماعی ارتقا دهد.

۳- تقویت فرهنگ همکاری بین نهادهای دولتی و شهروندان:

اداره‌های شهری باید زمینه‌ی تعامل سازنده بین شهروندان و مسئولان را فراهم کنند، تا مردم خود را در بهبود کیفیت زندگی شهری شریک بدانند.

۴- استفاده از ابزارهای تشویقی و انگیزشی:

برای تشویق شهروندان به رعایت اصول شهری و مسوولیت‌پذیری، پیش‌نهاد می‌شود که شهرداری از روش‌های تشویقی مانند اعطای جوایز، تحفیف‌های خدماتی یا معرفی شهروند نمونه استفاده نماید.

منابع

- افلاطون، (۱۳۸۴)، جمهور، ترجمه‌ی فواد روحانی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- آزاد ارمکی، تقی، (۱۳۹۳)، اندیشه‌ی اجتماعی متفکران مسلمان «از فارابی تا ابن خلدون»، ویراست پنجم، تهران: انتشارات سروش.
- آلن وارد، مایک ساوج، (۱۳۸۷)، جامعه‌شناسی شهری، ترجمه‌ی ابوالقاسم پوررضا، تهران: سمت.
- پولادی، کمال، (۱۳۹۱)، تاریخ اندیشه‌ی سیاسی در غرب، «ازسقراط تا ماکیاولی» چاپ هفتم، تهران: نشر مرکز.
- حاج‌زاده، مصطفی، منصوری، (۱۳۹۲)، سنجش میزان آگاهی‌های عمومی به حقوق شهروندی، فصل‌نامه‌ی جامعه‌شناختی جوانان، سال چهارم، شماره‌ی دوازدهم زمستان.
- دیکنز، پیتر، (۱۳۷۷)، جامعه‌شناسی شهری، (جامعه، اجتماع محلی و طبیعت انسانی، ترجمه‌ی حسن بهروان، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ربانی، رسول (۱۳۸۱)، جامعه‌شناسی شهری، تهران: دانشگاه اصفهان و سازمان سمت.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی ارتباطات، ویراست شانزدهم، تهران: انتشارات اطلاعات.
- سروش، عبدالکریم، (۱۳۸۴)، رازدانی، دینداری و روشن‌فکری، تهران: نشر صراط.
- شارع‌پور، محمود، (۱۳۹۵) جامعه‌شناسی شهری، چاپ نهم، تهران: سمت.
- شارع‌پور، محمود، شعبانی، مریم، (۱۳۹۵)، تحلیل اجتماعی میزان آگاهی شهروندان از ابعاد مسئولیت‌های شهروندی نسبت به وظایف شهری، مجله‌ی مطالعات اجتماعی ایران، دوره دهم شماره ۲ و ۳ تابستان و پاییز.
- شکوهی، حسین، (۱۳۷۲)، جغرافیای شهری، تهران: دانشگاه پیام‌نور.
- کوبین، بروس، (۱۳۹۱)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه و اقتباس غلام عباس توسلی، تهران: سمت.
- گیدنز، انتونی، (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی، مترجم منوچهر صبوری، تهران: نشرنی.
- مجلات:
- نجاتی حسینی، محمود، (۱۳۹۱)، طرحی برای الگوی آموزش شهروندی، مجموعه‌های مقاله‌های همایش زنان، و زندگی شهری، شهرداری تهران.
- نیک‌خلق، علی اکبر، (۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی روستایی، ویراست سوم، تهران: انتشارات چاپخش.
- هال، ا. هال، (۱۳۸۲)، جامعه‌ی مدنی (نظریه، تاریخ و مقایسه، مترجم، افشین خاکباز، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

Castles, S & Davidson, A (2000) Citizenship and Migration
Globalization and the Politics of Belonging, London: Macmillan.
Keshavarz, Mohammad Hossein, (2001) Sociology, Tehran: SAMT